

De opvang van Oekraïense vluchtelingen in Rotterdam

Ervaringen en uitdagingen

Inhoudsopgave

Conclusies en uitdagingen	3	4. Particuliere opvang	25
Conclusies	4	4.1 Ervaringen van vluchtelingen en gezinnen	26
Uitdagingen	8	4.2 De gemeente en de particuliere opvang	27
1. Inleiding	11	4.3 Toekomst van de particuliere opvang	29
1.1 Onderzoeksaanpak	11	5. Resultaten Enquête Oekraïense vluchtelingen op cruiseschip “De Volendam”	30
1.2 Leeswijzer	12	5.1 Werk	31
2. Opvang van Oekraïense vluchtelingen in Rotterdam	13	5.2 Taal	33
2.1 Gemeentelijke en particuliere opvang van Oekraïense vluchtelingen	13	5.3 Voortgezet verblijf in Nederland?	34
2.2 Programma Opvang Vluchtelingen uit Oekraïne	14	5.4 Randvoorwaarden voor voortgezet verblijf	34
3. Ervaringen met de ondersteuning van Oekraïense vluchtelingen in Rotterdam	16		
3.1 Informatie en communicatie	16		
3.2 Werk	18		
3.3 Taal	20		
3.4 Onderwijs	21		
3.5 Zorg en welzijn	22		

Conclusies en uitdagingen

Kennisplatform Inclusief Samenleven heeft in de periode mei tot eind juli 2022 verkennend onderzoek uitgevoerd naar de eerste ervaringen van en met de opvang van Oekraïense vluchtelingen. We voerden 22 interviews uit met betrokkenen vanuit de gemeente, maatschappelijke organisaties, vluchtelingen en gastgezinnen. Daarnaast hielden we een enquête onder Oekraïense vluchtelingen die werden opgevangen op cruiseschip De Volendam. **Doel van het onderzoek was om zicht te krijgen op de (ondersteunings)vragen en behoeften van Oekraïense vluchtelingen en de wijze waarop betrokken lokale stakeholders – gemeente, maatschappelijke organisaties en burgerinitiatieven – hierin (kunnen) voorzien.**

Nederlandse gemeenten hebben zich gecommitteerd aan het organiseren van opvang en ondersteuningsvoorzieningen voor Oekraïense vluchtelingen, maar de wijze waarop zij deze taak invullen, is divers. Ons onderzoek is uitgevoerd in **Rotterdam**, met ruim 2.500 vluchtelingen uit Oekraïne, die zowel door de gemeente, als door particulieren worden opgevangen. De uitkomsten van het onderzoek kunnen worden gebruikt bij de verdere inrichting van het beleid ten aanzien van Oekraïense vluchtelingen, zowel op het landelijke als het lokale niveau.

CONCLUSIES

Opvang

De opvang van vluchtelingen uit Oekraïne is in Rotterdam heel snel op gang gekomen. Er is voortgebouwd op de ervaringen en structuren die zijn opgebouwd in de coronacrisis. Daardoor zijn snel veel gemeentelijke opvangplekken gerealiseerd. In Rotterdam worden daarnaast relatief veel Oekraïense vluchtelingen particulier opgevangen. Er is onder Oekraïners grote waardering en dankbaarheid voor het feit dat men in Rotterdam is opgevangen.

Vanaf het begin van de oorlog hebben Rotterdammers (al dan niet van Oekraïense komaf) zich gemeld bij de gemeente of bij maatschappelijke organisaties met het aanbod om te helpen. Hier is goed gebruik van gemaakt. Zo is er bijvoorbeeld een tolkenpool (van gediplomeerde en niet professionele tolken) gevormd. Ook zijn personen van Oekraïense komaf in dienst genomen bij maatschappelijke organisaties. Hierdoor kunnen (meer) Oekraïense vluchtelingen worden bereikt met informatie, praktisch hulp, of (preventief) aanbod. Dit gebeurt veelal op grote opvanglocaties en ook in het Oekraïens huis, een ontmoetingsplek voor vluchtelingen uit Oekraïne.

Werk

In heel Nederland heeft ruim 40% van de Oekraïense vluchtelingen die worden opgevangen, werk (peilmoment augustus 2022). Voor de deelnemers aan onze enquête geldt zelfs dat 61% werk heeft.

De gemeente Rotterdam heeft op diverse locaties, waaronder in het Oekraïnehuis, ondersteuning geboden bij het zoeken naar werk. Daarbij werd specifiek gebruik gemaakt van het digitale matchingsplatform Hallo-Werk. Vluchtelingen kwamen snel aan het werk, vaak in de horeca, schoonmaak, of productie. Er is veel belangstelling van werkgevers voor het inzetten van Oekraïense vluchtelingen, ook als men niet of nauwelijks Engels spreekt.

We hebben Oekraïense vluchtelingen in een enquête gevraagd naar redenen om hier te (willen) werken. De *belangrijkste* motieven zijn: geld verdienen en actief zijn, of blijven. Belangrijke randvoorwaarden om in Nederland te kunnen werken, zijn volgens de respondenten van de enquête: taallessen (meest genoemd), hulp bij het zoeken naar werk, informatie over werken in Nederland, een bankrekening kunnen openen

en de opvang van kinderen. In de antwoorden op de enquête zien we dat veel respondenten – ook degenen die op dit moment werk hebben – behoefte hebben aan een betaalde baan die past bij hun opleiding/werkervaring. Men verwacht (alleen) dan voldoende te kunnen verdienen om zelfstandig te leven.

Taal

Oekraïense vluchtelingen zijn niet inburgeringsplichtig zolang zij een tijdelijke verblijfsstatus hebben op basis van de Richtlijn tijdelijke bescherming. Dit betekent dat Oekraïense vluchtelingen niet gefaciliteerd worden om in te burgeren en de taal te leren. Wel wordt op diverse (opvang)locaties laagdrempelige taallessen aangeboden, veelal verzorgd door vrijwilligers. Hoewel hierover geen cijfers bekend zijn, hebben geïnterviewde professionals de indruk dat veel vluchtelingen van boven de 25 jaar niet/nauwelijks Engels spreken. Uit de resultaten van onze enquête onder vluchtelingen blijkt dat de behoefte aan het leren van Nederlands en/of Engels heel groot is. Ruim driekwart (76%) van de respondenten van onze enquête geeft aan op dit moment behoefte te hebben aan het leren van Nederlands; en 68% wil (ook) Engels leren. De noodzaak tot het leren van (een van) deze talen wordt vooral genoemd in relatie tot betaald werk, maar ook omdat men beter wil begrijpen hoe zaken (bv medisch zorg of het onderwijssysteem) in Nederland zijn geregeld.

Onderwijs/opleiding

De in Rotterdam ingerichte Oekraïense school is door ouders positief gewaardeerd, onder andere doordat de leerlingen tot aan de zomervakantie digitaal deelnamen aan Oekraïens afstandsonderwijs. Er is daar-

bij veel gebruik gemaakt van de inzet van Oekraïense vluchtelingen met een onderwijsachtergrond. In de enquête onder vluchtelingen zien we terug dat een deel van de ouders graag zouden zien dat hun kinderen (deels) Oekraïens onderwijs kunnen blijven volgen. Ouders vinden integratie in het Nederlandse onderwijssysteem spannend, niet in de laatste plaats omdat dit impliceert dat het verblijf in Nederland minder tijdelijk is dan gehoopt/gedacht. Meer in het algemeen hebben ouders behoefte aan goed onderwijs, dicht in de buurt.

Jongeren/jongvolwassenen willen graag hun (beroeps)opleiding in Nederland voortzetten. Om studeren daadwerkelijk mogelijk te maken dienen voorzieningen getroffen te worden om het collegegeld en bijbehorende studiekosten, zoals vergoeding van studieboeken en reiskosten, te dekken. De huidige leefgeldregeling is niet toereikend voor deze uitgaven. Onderwijsinstellingen en deze jongeren zijn in afwachting van nadere beslissingen/beleid vanuit Den Haag.

Zorg en welzijn

De gemeente Rotterdam heeft vanaf de start ingezet op een *dedicated* wijkteam voor Oekraïense vluchtelingen. Hierdoor is heel snel expertise opgebouwd in het werken met en voor deze groep.

Toegang tot medisch noodzakelijke zorg is in de gemeentelijke opvanglocaties geregeld. In de particuliere opvang is dat niet het geval. Vluchtelingen worden geacht zich in te schrijven bij de huisarts van het opvanggezin, maar huisartsen nemen vaak geen nieuwe patiënten aan.

Oekraïense vluchtelingen hebben een andere perceptie van ‘goede zorg’ en zijn onbekend met het fenomeen huisarts. Goede voorlichting/communicatie over het Nederlandse zorgsysteem is nodig om bijvoorbeeld te bespreken dat in Nederland minder snel medicijnen worden voorgeschreven of specialisten worden geconsulteerd.

Professionals schatten in dat nu in de meeste gevallen in de meest basale levensbehoeften is voorzien, stress en psychische problemen aan de oppervlakte zullen komen. Er is veel (vaak nog onuitgesproken) psychisch lijden bij volwassenen en kinderen. Er is een groot tekort aan (preventief) aanbod, mede door de taalbarrière.

Particuliere opvang

In Rotterdam worden relatief veel Oekraïense vluchtelingen particulier opgevangen. Dit gebeurt door familie en vrienden (die al in Rotterdam woonden), door particuliere gezinnen die in hun eigen huis vluchtelingen opnemen of die een woonruimte (bv *granny annex*) beschikbaar stellen, of bijvoorbeeld door groepsopvang in een kerk. De gemeente faciliteert de particuliere opvang, onder andere door informatievoorziening aan gastgezinnen en bijvoorbeeld het organiseren van het ‘gastgezinnencafé’, waar gastgezinnen vragen kunnen stellen en ervaringen kunnen uitwisselen.

Vluchtelingen in de gemeentelijke opvang kunnen op de opvanglocaties gebruik maken van voorzieningen, bijvoorbeeld voor zorg. Ook wordt op de opvanglocaties veel ondersteuning geboden bij praktische kwesties en wordt voorlichting gegeven. Vluchtelingen zijn daardoor beter

geïnformeerd over voor hun relevant aanbod in de stad. Vluchtelingen die particulier worden opgevangen, ‘missen’ deze directe toegang tot informatie en ondersteuning, maar krijgen vaak veel praktische en emotionele steun van de mensen bij wie zij worden opgevangen.

Een deel van de gastgezinnen vraagt zich af of zij op de iets langere termijn de opvang kunnen voortzetten. Er zijn zorgen over kosten (bijvoorbeeld de energierekening) en belastbaarheid van het gezin. De insteek van de particuliere opvang is dat deze tijdelijk is, maar er is geen concrete einddatum: gastgezinnen en gasten maken hierin zelf hun afwegingen. Veel gasten wonen nog bij hetzelfde opvanggezin als waar ze begonnen. In de praktijk is het ook lastig om het verblijf te beëindigen, omdat gasten (vaak omwille van hun schoolgaande kinderen) in de huidige buurt willen blijven. Nu de periode van opvang langer gaat duren dan gasten en gastgezinnen wellicht hebben gedacht, is het belangrijk om oog te houden voor (nieuwe) vragen en kwesties die zich kunnen voordoen.

Voortgezet verblijf in Nederland

In onze enquête onder vluchtelingen hebben we in beeld gebracht of respondenten plannen hebben om de komende zes maanden terug te keren naar Oekraïne. Twee derde (65%) van de respondenten heeft geen plannen om binnen zes maanden terug te keren en 28% weet het niet. 7% heeft wel plannen om binnen deze periode terug te keren. De overgrote meerderheid (88%) van de respondenten zegt dat zij – zo lang hun verblijf in Nederland duurt – in Rotterdam willen blijven. Motieven om in Rotterdam te willen blijven hebben vaak te maken met kinderen die

naar school zijn gegaan en vrienden hebben gemaakt. En met werk: in Rotterdam zijn er meer mogelijkheden dan in een minder grootstedelijke omgeving.

We hebben in de enquête een open vraag gesteld: “Wat heeft u op dit moment nodig om met het leven ‘door’ te kunnen?” We zien dat het grootste deel van de antwoorden betrekking heeft op de Nederlandse (Rotterdams) context. Dit past bij de inschatting van het merendeel van de respondenten dat zij de komende periode in Nederland zullen doorbrengen.

Verreweg het meest genoemd is zelfstandige woonruimte. Zeven op de tien respondenten zegt (vooral) behoefte te hebben aan woonruimte met privacy en mogelijkheden om zelf te koken, etc. In de antwoorden zien we dat de behoefte aan zelfstandige woonruimte dient te worden gezien in het licht van de – ook bij de Oekraïense vluchtelingen zelf – verschoven oriëntatie als het gaat om een voortgezet verblijf in Nederland: men realiseert zich dat op korte termijn terug gaan naar Oekraïne niet mogelijk is.

De behoefte aan zelfstandige woonruimte wordt vaak in één adem genoemd met werk en inkomen. Werkende én niet werkende respondenten van de enquête geven aan dat zij behoefte hebben aan, of op zoek zijn naar een ‘goede baan’, dat wil zeggen: werk dat past bij de eigen

opleiding en werkervaring en werk dat voldoende inkomen genereert. Het hebben van een baan met goede verdiensten wordt genoemd als de (enige) mogelijkheid om zelfstandig woonruimte te huren. Een deel van de respondenten noemt naast een woning en werk andere zaken die wat hen betreft nodig zijn om zelf – of dit nu tijdelijk is of niet – een bestaan in Nederland op te bouwen: taallessen – niet alleen voor een (betere) baan, maar ook om te kunnen begrijpen hoe Nederland is georganiseerd, een meer stabiele verblijfstitel en bijvoorbeeld de mogelijkheid om als ZZP’er aan de slag te gaan. Tot slot zien we in de enquête terug dat veel vluchtelingen het bij een (voortgezet) verblijf in Nederland heel belangrijk vinden dat hun kinderen goed onderwijs krijgen.

Al met al zien we een breed gedeelde wens om – nu men naar verwachting de komende tijd in Nederland zal doorbrengen – een meer zelfredzaam bestaan op te bouwen. Zelfstandige woonruimte is hiervan volgens de respondenten de belangrijkste manifestatie en taal en een goede baan (of: een betere baan dan die men hun heeft) zijn de belangrijkste middelen.

Op basis van de interviews en de gesprekken met betrokken bij zowel de particuliere als de gemeentelijke opvang concluderen we dat het aannemelijk is dat ook vluchtelingen die particulier worden opgevangen bij een voortgezet verblijf in Nederland willen streven naar een zelfstandiger, en zelfredzamer bestaan.

UITDAGINGEN

In ons onderzoek hebben veel betrokkenen gesproken over hun verwachtingen als het ging om het verblijf danwel terugkeer van Oekraïense vluchtelingen, daarbij altijd het voorbehoud noemend dat niemand weet hoe de oorlog in Oekraïne verder zal verlopen. Nu er geen zicht is op een spoedig einde aan de oorlog klinkt de verwachting – ondersteund door onderzoek en ervaringen met eerdere groepen vluchtelingen - dat veel Oekraïense vluchtelingen voorlopig in Nederland zullen blijven.

Uit het onderzoek *Blijven vergunninghouders in Nederland?* van het WODC en het CBS blijkt dat de meeste vluchtelingen die in de tweede helft van de jaren negentig naar Nederland kwamen, zich langdurig in Nederland vestigden: ongeveer zeventig procent van deze groep asielmigranten woonde eind 2015 nog in Nederland. De onderzochte groep statushouders vestigde zich voor zover bekend vaker in een ander Europees land dan dat zij terugkeerde naar het land of de regio van herkomst. Permanente vestiging in Europa is dus de regel.¹

En onderzoekers van Instituut Clingendael laten aan de hand van de analyse van het verloop van de oorlog, vervolgmigratie (vanuit het eerste land waar men werd opgevangen en mogelijke gezinshereniging) en

1 A. Leerkes, Hoon, M. De and Damen, R., Blijven vergunninghouders in Nederland? Patronen en determinanten van vervolgmigratie en remigratie onder asielmigranten, cohort 1995-1999, WODC, 2019.

teugkeerwensen zien dat er sterk rekening mee moet worden gehouden dat het verblijf van een substantieel deel van de vluchtelingen niet zo tijdelijk zal zijn. De verwachting is ook dat het aantal vluchtelingen zal toenemen.²

Ook in een recent rapport van de Adviescommissie voor Vreemdelingenzaken (ACVZ) staat dat het waarschijnlijk is dat de Raad van de EU de periode van tijdelijke bescherming van Oekraïense vluchtelingen onder de richtlijn zal moeten verlengen na maart 2023. Dit alles maakt het voor Nederland noodzakelijk zich voor te bereiden op een mogelijk lang verblijf van Oekraïense ontheemden. De Adviescommissie doet hiervoor aanbevelingen op het terrein van huisvesting, financiering van de gezondheidszorg, onderwijs en werk.³ Vanuit de landelijke overheid wordt in het Nationaal Programma Oekraïense vluchtelingen langdurige opvang voorbereid waarbij structureel zorg, onderwijs, werk en sociale voorzieningen worden aangeboden.

2 Sie Dihan Ho, M., Deen, B., & Drost, N. (2022). Long term protection in Europe needed for millions of Ukrainian refugees. Clingendael: Netherlands Institute of International Relations. [long-term-protection-in-europe-needed-for-millions-of-ukrainian-refugees-.pdf](https://www.clingendael.org/publications/long-term-protection-in-europe-needed-for-millions-of-ukrainian-refugees-.pdf) (clingendael.org)

3 Adviescommissie voor Vreemdelingenzaken (2022). Tijdelijke bescherming voor Oekraïense ontheemden op de langere termijn. [Signalering: Langetermijnvisie nodig voor ontheemden Oekraïne](#) | Publicatie | Adviescommissie voor Vreemdelingenzaken

De gemeente Rotterdam is- net als andere gemeenten – voortdurend bezig met de opvang en ondersteuning van Oekraïense vluchtelingen. Nu het er naar uitziet dat Oekraïense vluchtelingen voorlopig zullen blijven, is belangrijk om hun opvang niet meer in een apart en tijdelijk programma te organiseren, maar op te nemen in dezelfde lijn als de opvang en integratie van andere groepen vluchtelingen, asielzoeker en statushouders. Het streven is om dat in de loop van 2023 voor elkaar te hebben. Belangrijke vraagstukken die hierbij -zowel op het niveau van beleid, als in de dagelijkse uitvoering – aan de orde komen, zijn hoe om te gaan met schaarste (op terreinen als de woningmarkt en de zorg). Daarbij moeten de opgaven die er zijn rond huisvesting en inburgering van statushouders ook worden meegenomen en worden gekeken naar het draagvlak voor de (voortgezette) opvang en ondersteuning.

Op basis van ons onderzoek zien we in ieder geval de volgende uitdagingen:

- In het streven om de opvang en ondersteuning van Oekraïense vluchtelingen op termijn te ‘stroomlijnen’ met de organisatie en inzet die wordt geleverd voor andere groepen vluchtelingen, asielzoekers en statushouders is het een uitdaging om de opgebouwde expertise en succesvol aanbod voor Oekraïense vluchtelingen niet verloren te laten gaan. Mogelijk kunnen succesvolle initiatieven voor Oekraïense vluchtelingen, zoals de ‘matching’ van Oekraïense vluchtelingen aan werkgevers juist worden uitgebreid ten behoeve van andere vluchtelingengroepen.

- De gemeente Rotterdam streeft bij een langer verblijf naar opvanglocaties waar Oekraïense vluchtelingen zo veel mogelijk zelfstandig kunnen wonen.⁴ Dit betekent dat na verloop van tijd vluchtelingen steeds meer kleinschalig en over de gehele stad verspreid zullen gaan wonen. De Oekraïense vluchtelingen in de particuliere opvang wonen al verspreid door de hele stad. Er is minder dan in de beginperiode gelegenheid om vluchtelingen groepsgewijs op (opvang)locaties te bereiken met voorlichting of ondersteuningsaanbod. Het belang van toegankelijke, goed uitgeruste en bereikbare locaties in de stad waar Oekraïense vluchtelingen hiervoor terecht kunnen neemt daarmee toe.
- De grote inzet van betrokken Rotterdammers (al dan niet van Oekraïense komaf) is in de eerste fase van opvang heel belangrijk gebleken. Mede door hun inzet worden (meer) Oekraïense vluchtelingen in de eigen taal bereikt met informatie, praktisch hulp, of (preventief) aanbod. Het is van belang om samen met deze betrokkenen te verkennen of en in welke vorm hun (vrijwillige of professionele) inzet kan worden voortgezet.
- De indruk bestaat dat veel vluchtelingen werk verrichten waarmee zij onder het sociaal minimum inkomen uitkomen, bijvoorbeeld door het aantal werkuren (niet full time) of de sterke tijdelijkheid van het werk. Het werk dat veel vluchtelingen doen, sluit niet aan bij hun opleiding en werkervaring. Naar verwachting heeft een deel van de

4 [Rotterdam vangt Oekraïense vluchtelingen op | Rotterdam.nl](#)

(werkende) Oekraïense vluchtelingen ondersteuning nodig bij het vinden van passend werk.

- Mede gegeven de ambitie om aan de slag te gaan in passende banen, is er grote behoefte aan Nederlandse en/of Engelse taallessen. Op dit moment lijkt de vraag naar gratis of betaalbare professionele taallessen het aanbod ver te overtreffen.
- Voor veel gasten en gastgezinnen duurt de particuliere opvang langer dan gehoopt en verwacht. Tot nu toe is in Nederland alleen ervaring opgedaan met kortdurende particuliere opvangarrangementen. Het is van belang om – samen met gasten en gastgezinnen – te monitoren hoe particuliere opvang op een langere termijn zich ontwikkelt, hoe baten kunnen worden behouden en eventuele misstanden kunnen worden voorkómen.

- Naar verwachting zal een aanzienlijk deel van de Oekraïense vluchtelingen (voorlopig) in Nederland blijven. Zij willen de stap maken naar een meer zelfredzaam bestaan en formuleren huisvesting, (beter) werk en taalverwerving als doel en middel hiervoor. In de huidige Europese richtlijn tijdelijke bescherming voor vluchtelingen uit Oekraïne, is niet voorzien in aanbod gericht op het faciliteren van een langdurender verblijf. Welke stappen zijn er nu te zetten om vluchtelingen die zelfstandigere huisvesting, (beter) werk en taallessen willen, te faciliteren?

1. Inleiding

Kennisplatform Inclusief Samenleven heeft in de periode mei tot eind juli 2022 verkennend onderzoek uitgevoerd naar de eerste ervaringen van en met de opvang van Oekraïense vluchtelingen.

Doel van het onderzoek was om zicht te krijgen op de (ondersteunings)vragen en behoeften van Oekraïense vluchtelingen en de wijze waarop betrokken lokale stakeholders – gemeente, (maatschappelijke organisaties en burger(initiatieven) – hierin (kunnen) voorzien.

Nederlandse gemeenten hebben zich gecommitteerd aan het organiseren van opvang en ondersteuningsvoorzieningen voor

Oekraïense vluchtelingen, maar de wijze waarop zij deze taak invullen, is divers. Ons onderzoek is uitgevoerd in **Rotterdam**. In deze rapportage geven we voorbeelden van de wijze waarop in deze specifieke grootstedelijke context de opvang en ondersteuning van Oekraïense vluchtelingen wordt ingericht. We besteden specifieke aandacht aan de ervaringen die worden opgedaan met en in de particuliere opvang. Tot slot hebben we in beeld gebracht wat Oekraïense vluchtelingen nodig hebben gedurende hun verblijf in Nederland. Deze inzichten kunnen worden gebruikt bij de verdere inrichting van het beleid ten aanzien van Oekraïense vluchtelingen, zowel op het landelijke als het lokale niveau.

1.1 Onderzoeksaanpak

Voor dit verkennende onderzoek hebben we verschillende onderzoeksmethoden toegepast, die we hieronder toelichten. We hebben daarnaast deelgenomen aan diverse (kennisuitwisselings)bijeenkomsten

georganiseerd door de gemeente. We hebben ook een door de gemeente georganiseerd ‘Gastgezinnencafé’ bijgewoond voor particulieren die Oekraïense vluchtelingen opvangen en een opvanglocatie bezocht.

Interviews

In de voorbereidende fase van het onderzoek hebben we gesproken met beleidsadviseurs van de gemeente Rotterdam om een beeld te krijgen van de gemeentelijke organisatie rondom de opvang en begeleiding van Oekraïense vluchtelingen. We hebben samen een eerste lijst met mogelijke respondenten vanuit de gemeente en samenwerkingspartijen geïdentificeerd. Gedurende het veldwerk is de lijst uitgebreid aan de hand van nieuwe inzichten en met suggesties vanuit de gemeente en deze samenwerkingspartijen.

We hebben in totaal 22 interviews uitgevoerd. De interviews zijn gehouden met professionals van de gemeente (op beleids- en uitvoeringsniveau) en met personen die werkzaam zijn als tolk op verschillende ontvangst- en opvanglocaties. Daarnaast spraken we respondenten van samenwerkingspartners van de gemeente, die zich bezighouden met de gemeentelijke dan wel particuliere opvang van Oekraïners, of ondersteuning bieden op het gebied van bijvoorbeeld dagbesteding op de opvanglocaties, werk en gezondheid. Tot slot voerden we een aantal interviews uit met personen die particuliere opvang verlenen aan Oekraïense vluchtelingen en vluchtelingen die particulier worden opgevangen.

Enquête op opvanglocatie cruiseschip ‘De Volendam’

We hebben een enquête gehouden op cruiseschip ‘De Volendam’. Dit was van april tot en met augustus 2022 een locatie waar meer dan 1.200 Oekraïense vluchtelingen werden opgevangen. De enquête was bedoeld om een beeld te krijgen van de ervaringen van Oekraïense vluchtelingen in Rotterdam en bevatte vragen over de komst naar Rotterdam, werk, het leren van Engels of Nederlands, en verdere behoeften en toekomst-

plannen. Ook hebben we het geslacht en de leeftijd van de respondenten in beeld gebracht. Met de inzet van medewerkers van het Leger des Heils, die op de opvanglocatie de woonbegeleiding verzorgden, is de vragenlijst uitgedeeld aan alle volwassen bewoners op het schip. Op informatieschermen is een oproep getoond voor het invullen van de enquête. De ingevulde enquêtes zijn ingeleverd bij de balie van het Leger des Heils die op de opvanglocatie aanwezig was.

1.2 Leeswijzer

Deze rapportage is als volgt opgebouwd. De conclusies van dit onderzoek staan voorin deze rapportage. We formuleerden ook uitdagingen bij de verdere inrichting van het beleid ten aanzien van Oekraïense vluchtelingen, zowel op het landelijke als het lokale niveau. In hoofdstuk 2 geven we beknopte achtergrondinformatie over de opvang van Oekraïense vluchtelingen in Rotterdam: hoeveel vluchtelingen worden opgevangen en hoe is de organisatie van deze opvang in de gemeente Rotterdam ingericht. In hoofdstuk 3 bespreken we ervaringen en uitdagingen op de terreinen van achtereenvolgens informatie en communicatie, werk, taal, onderwijs/opleiding, en zorg en welzijn. In hoofdstuk 4 zoomen we in op de ervaringen die worden opgedaan in en met de particuliere opvang, zowel vanuit het perspectief van gasten en gastgezinnen als de gemeente. In deze hoofdstukken zijn voorbeelden opgenomen van specifiek in Rotterdam ontwikkelde activiteiten of aanbod, die kunnen dienen als inspiratie voor andere gemeenten en hun samenwerkingspartners. Hoofdstuk 5 is gewijd aan de resultaten van onze enquête onder Oekraïense vluchtelingen die werden opgevangen op cruiseschip ‘De Volendam’.

2. Opvang van Oekraïense vluchtelingen in Rotterdam

In dit hoofdstuk geven we beknopte achtergrondinformatie over de opvang van Oekraïense vluchtelingen in Rotterdam: hoeveel vluchtelingen worden opgevangen en hoe is de organisatie van deze opvang in de gemeente Rotterdam ingericht?

2.1 Gemeentelijke en particuliere opvang van Oekraïense vluchtelingen

In de gemeente Rotterdam worden sinds begin maart 2022 ongeveer 2500 Oekraïense vluchtelingen opgevangen. Op peilmoment 24 augustus 2022 verblijft 46% van hen op verschillende gemeentelijke opvanglocaties (GOO). Het gaat om tijdelijke opvanglocaties zoals verbouwde

kantoorpanden en schepen. De gemeente is op zoek naar nieuwe, en voor langer verblijf meer geschikte, opvanglocaties, waar mensen zelfstandig kunnen wonen, een eigen verblijfsruimte hebben en zelf kunnen koken.⁵

Iets meer dan de helft (54%) van de Oekraïense vluchtelingen in Rotterdam verblijft in de particuliere opvang. Dit kunnen verschillende typen verblijf zijn. Allereerst verblijven er Oekraïners bij familie of vrienden die al in Rotterdam woonden. Ook verblijven er Oekraïners bij andere Rotterdamse gastgezinnen, of op particuliere locaties zoals bijvoorbeeld een kerk. In een deel van de gevallen is de opvang in gastgezinnen georganiseerd via RefugeeHome.NL, een consortium van het Rode Kruis, VluchtelingenWerk, Takecarebnb en het Leger des Heils.⁶ Daarnaast zijn er ook particulieren die op eigen gelegenheid, via *social media* of stichtingen in contact zijn gekomen met de Oekraïners die zij opvangen. De gemeente probeert met alle Rotterdamse particulieren die Oekraïners opvangen in contact te komen, bijvoorbeeld via initiatieven zoals het gastgezinnencafé en huisbezoeken.

⁵ [Rotterdam vangt Oekraïense vluchtelingen op | Rotterdam.nl](https://rotterdam.nl)

⁶ [Home | RefugeeHomeNL \(rhn.nl\)](https://home.refugeehome.nl)

De samenstelling van de 2.505 vluchtelingen die op peilmoment 24 augustus 2022 in Rotterdam is ingeschreven, is als volgt. Het gaat om 1.623 vrouwen (65%) en 882 mannen (35%). 70% van de vluchtelingen is ouder dan 18 jaar, 30% is jonger dan 18 jaar (5% is 0-3 jaar en 25% is tussen de 4 en 18 jaar).

Gemeentelijke opvanglocatie cruiseschip “De Volendam”

In Rotterdam zijn er diverse gemeentelijke opvanglocaties, waar verschillende groepen Oekraïense vluchtelingen worden opgevangen. Zo zijn er locaties voor vluchtelingen met huisdieren, alleenstaanden en personen met ernstige gezondheidsproblemen. Hier belichten we de grootste opvanglocatie in Rotterdam voor Oekraïense vrouwen met kinderen, gezinnen en ouderen.

Op cruiseschip ‘De Volendam’ – een schip van de Holland America Line – verbleven tussen april en augustus 2022 maar liefst 1.200 Oekraïners, van wie meer dan 400 kinderen. Op de verschillende verdiepingen van het schip bevinden zich de cabines waar men verblijft, verschillende zithoeken, een theaterzaal, een restaurant en een kinderhoek. Aan alles is te zien dat dit schip onder normale omstandigheden vakantiegangers vervoert. Het casino en het zwembad waren leeg, het spreekuur van de wijkverpleegkundigen werd gehouden in een leegstaande winkel op het schip.

Het personeel van de Holland America Line verzorgde het praktische reilen en zeilen op het schip. Het Leger des Heils deed de woonbege-

leiding. Medewerkers waren elke dag aanwezig op het schip en kenden de bewoners goed. Er was een balie waar vluchtelingen terecht konden met al hun vragen. Omdat een grote groep vluchtelingen op één locatie werd opgevangen, was het mogelijk om veel ondersteuningsaanbod op het schip te organiseren. Zo kwam het wijkteam een aantal dagen per week aan boord en werden er taallessen aangeboden. Stichting Mano⁷ verzorgde de activiteitenbegeleiding op het schip. En er waren voorlichtingsbijeenkomsten in de theaterzaal, bijvoorbeeld over werken in Nederland. Voor de kinderen werden buiten schooltijden en in de vakantie activiteiten georganiseerd.

Mede omdat het cruiseschip weer ging varen, is de opvang op “De Volendam” sinds eind augustus 2022 beëindigd. Het Leger des Heils en de gemeente hebben met alle bewoners gesprekken gevoerd over vervolgovang. Bij de organisatie van deze opvang is zoveel mogelijk rekening gehouden met de wensen/behoeften van de bewoners.

2.2 Programma Opvang Vluchtelingen uit Oekraïne

Op 24 februari viel het Russische leger Oekraïne binnen. Dit moment was voor de gemeente Rotterdam het startsein voor het snel voorbereiden van een organisatie om klaar te staan voor de opvang van Oekraïners in Rotterdam. Die opvang begon daadwerkelijk op 2 maart, toen de eerste vluchtelingen in Rotterdam arriveerden. Een precieze opdracht kon door de urgentie van wat er nodig was nog niet geformuleerd worden,

⁷ [Home - Stichting Mano](#)

dus er werd meteen actie ondernomen zonder programmaplan. Hierbij is voortgebouwd op de ervaringen en structuren die waren opgebouwd in de coronacrisis.⁸

Sindsdien is een stevige (crisis)organisatie opgebouwd, waar de opdracht, doelen en werkwijze “onderweg” ontwikkeld zijn of duidelijk werden. Het streven is de opvang en integratie van Oekraïners in de loop van 2023 niet meer als apart programma te organiseren maar te hebben “ondergebracht in de lijn” en vanuit de gemeente te organiseren net als de opvang en integratie van andere groepen vluchtelingen, asielzoekers en statushouders. Uiteraard blijft één en ander afhankelijk van de het verloop van de oorlog, de omvang van de stroom vluchtelingen uit Oekraïne en de aan hen toe te kennen status (EU-beleid, rijksbeleid).

Doelen van het programma zijn⁹:

- Het organiseren van 1.635 gemeentelijke opvangplekken eind 2023, in nauwe afstemming en samenwerking met de regio.
- Zicht krijgen op en erkenning en ondersteuning geven aan de particuliere opvang in de stad Rotterdam.

- Zorgdragen dat alle vluchtelingen uit Oekraïne toegang krijgen tot de voorzieningen zoals omschreven in de Noodwet Verplaatsing bevolking van 1 april 2022.¹⁰

De volgende actielijnen (deelprojecten) zijn ingericht om deze doelen te realiseren:

- Instroom en lange termijn.
- Ontwikkelen onderdak.
- Beheer gemeentelijke opvanglocaties.
- Particuliere opvang.
- Onderwijs, zorg en werk.

Deze lijnen worden gecoördineerd vanuit een overkoepelend program-
mabureau dat zich ook richt op de bedrijfsvoering en voorbereiding ver-
antwoordend. Er wordt nauw samengewerkt met actiecentrum commu-
nicatie en commandant bevolkingszorg en de Veiligheidsregio.

8 [‘Lessen uit de coronacrisis pas ik nu toe bij Oekraïense vluchtelingen’ | Artikel | Overheid van nu](#)

9 Het gaat hier om de stand van zaken in september 2022.

10 [Staatsblad 2022, 133 | Overheid.nl > Officiële bekendmakingen \(officielebekend-
makingen.nl\)](#)

3. Ervaringen met de ondersteuning van Oekraïense vluchtelingen in Rotterdam

In dit hoofdstuk staan we stil bij de ervaringen die in Rotterdam zijn en worden opgedaan met de ondersteuning van Oekraïense vluchtelingen. We gaan achtereenvolgens in op informatievoorziening en communicatie, werk, taal, onderwijs/opleiding, en zorg en welzijn. We benoemen ook welke uitdagingen betrokkenen zien.

3.1 Informatie en communicatie

De gemeente Rotterdam heeft een website met informatie over de opvang van Oekraïense vluchtelingen in Rotterdam. De website is bedoeld voor Rotterdammers die informatie willen over de inzet van de gemeente, of die zelf iets willen bijdragen. Daarnaast is de website dé plek met informatie voor vluchtelingen uit Oekraïne. De informatie wordt dan ook aangeboden in het Oekraïens en in het Engels.¹¹

¹¹ [Rotterdam vangt Oekraïense vluchtelingen op | Rotterdam.nl](https://www.rotterdam.nl/ondersteuning-van-oekraïense-vluchtelingen)

Vanaf het begin van de oorlog hebben Rotterdammers (al dan niet van Oekraïense komaf) zich gemeld bij de gemeente of bij maatschappelijke organisaties met het aanbod om te helpen. Hier is goed gebruik van gemaakt. Zo is er bijvoorbeeld een tolkenpool (van gediplomeerde en niet professionele tolken) gevormd en is het Oekraïens huis geopend. Hierdoor kunnen (meer) Oekraïense vluchtelingen in de eigen taal worden bereikt met informatie, praktisch hulp, of (preventief) aanbod.

Het Oekraïens huis

Half maart 2022 is aan de Rotterdamse Pleinweg het Oekraïens huis geopend. Dit is een ontmoetingsplek waar alle vluchtelingen uit Oekraïne terecht kunnen met ondersteuningsvragen op het gebied van gezondheid, werk en ontmoeting. De locatie is door de gemeente beschikbaar gesteld. Er werken vrijwilligers en enkele professionals van WMO Radar.

Het Oekraïens huis is een toegankelijke plek in de wijk waar bezoekers elkaar kunnen ontmoeten en waar men kan deelnemen aan verschillende activiteiten, zoals workshops en taalcursussen Nederlands en Engels. Daarnaast is Vraagwijzer, een gratis loket van de gemeente voor informatie en advies, aanwezig in het Oekraïens huis. Vluchtelingen kunnen in het Oekraïens huis praktische vragen stellen, maar ook

worden ondersteund bij het zoeken naar werk, door de aanwezigheid van Hallo-werk consultants op de locatie. In het Oekraïens huis worden informatiebijeenkomsten gehouden voor vluchtelingen, maar bijvoorbeeld ook voor gastgezinnen, die particulier vluchtelingen opvangen.

En vluchtelingen kunnen in het Oekraïens huis ook zelf bijeenkomsten houden. Zo komt regelmatig een groep moeders bij elkaar om met elkaar te praten en activiteiten te doen. Voor kinderen is er een speelhoek ingericht. De bezoekers worden zowel bij particulieren als door de gemeente opvangen. Op basis van hun vragen en behoeften kunnen (nieuwe) activiteiten worden aangeboden.

De tolkenpool

Bij de (eerste) opvang van Oekraïense vluchtelingen is grote behoefte aan tolken, terwijl het aanbod van beëdigde tolken klein is. Sinds de komst van de Oekraïense vluchtelingen hebben Oekraïens en/of Russisch sprekende Rotterdammers zich spontaan gemeld om vrijwillig tolk- en andere ondersteuningswerkzaamheden op zich te nemen. Zij zijn ook via het contact met Oekraïense organisaties in Nederland benaderd en via hun eigen netwerk. Deze vrijwilligers kwamen bijvoorbeeld naar de sporthal of het hotel waar de eerste intake plaatsvond. Uit deze groep vrijwilligers, is de tolkenpool ontstaan.

Deze tolkenpool, die gecoördineerd en begeleid wordt vanuit de gemeente, is divers qua leeftijd en achtergrond. Zo zijn er bijvoorbeeld ondernemers en personen die langer geleden naar Nederland zijn gekomen voor de liefde. Ook zijn er jonge professionals bij die in Nederland werken. Halverwege mei 2022 is de gemeente begonnen met de pro-

fessionalisering van de tolkenpool. De meeste tolken hebben een (nul uren)contract gekregen en sommigen bleven liever vrijwillig tolk.

De tolken worden op basis van de vraag vanuit de (opvang)locaties en hun beschikbaarheid ingepland voor het verrichten van tolkwerkzaamheden. Nu er steeds meer kleinere opvanglocaties komen, vermindert de vraag.

De tolken worden nog dagelijks ingezet op het stadhuis, het Oekraïens Huis, De Max Euwelaan (regionaal coördinatiepunt voor Oekraïense vluchtelingen) en bij de opvang op de Charloisse Lagedijk. Daar wonen Oekraïense vluchtelingen, die veel zorg nodig hebben. Vanwege de schaarste bij de tolkentelefoon in de zorg en lange wachttijden gaat er ook een tolk van de tolkenpool mee naar afspraken in het ziekenhuis.

Uitdagingen

Naar aanleiding van de plotselinge komst van grote groepen vluchtelingen uit Oekraïne naar Rotterdam, is in korte tijd opvang voor deze vluchtelingen georganiseerd. Via de gemeentelijke website worden Rotterdammers en Oekraïense vluchtelingen geïnformeerd over de opvang en ondersteuning die wordt geboden. Daarnaast is veelal in samenwerking met betrokken bewoners, -al dan niet van Oekraïense komaf, gewerkt aan het in de eigen taal informeren en beantwoorden van vragen. Dit gebeurde veelal op een van de gemeentelijke opvanglocaties. De concentratie van vluchtelingen op gemeentelijk opvanglocaties, bood unieke mogelijkheden voor voorlichting en ondersteuning. Door de schaalgrootte zijn heel veel vluchtelingen bereikt en geholpen met praktische zaken, maar ook bijvoorbeeld bij het zoeken naar werk. De komende tijd zullen vluchtelingen steeds meer kleinschalig en over de

gehele stad verspreid gaan wonen. De Oekraïense vluchtelingen in de particuliere opvang wonen al verspreid door de hele stad. Het is een uitdaging om vluchtelingen die verspreid door de stad wonen te bereiken met voor hen relevante informatie en (preventief) ondersteuningsaanbod. Het belang van toegankelijke, goed uitgeruste en bereikbare locaties in de stad waar Oekraïense vluchtelingen terecht kunnen neemt daarmee toe. De vraag is ook hoe de inzet van vrijwilligers en betrokken burgers hierbij kan worden gecontinueerd.

3.2 Werk

Vluchtelingen die onder de Richtlijn Tijdelijke Bescherming Oekraïne vallen, mogen arbeid in loondienst verrichten in Nederland zonder werkvergunning. De werkgever heeft wel een meldplicht.¹² De afgelopen periode zijn in Nederland veel Oekraïense vluchtelingen aan het werk gegaan. Eind augustus 2022 heeft ruim 40% van de Oekraïense vluchtelingen in Nederland werk gevonden.¹³ De gemeente Rotterdam biedt Oekraïense vluchtelingen ondersteuning bij het zoeken naar werk. De gemeente zet hiervoor het matchingsplatform Hallo Werk in.

Hallo-werk

Hallo-Werk.nl is een online matchingsplatform van diverse gemeenten, waaronder Rotterdam, dat werkzoekenden en werkgevers direct met el-

kaar in contact brengt. Sinds mei 2022 is het digitale platform ook beschikbaar in het Engels, Oekraïens en Russisch, zodat het voor Oekraïners makkelijker is om het platform te gebruiken.

De kern van de dienstverlening van het platform is online. De gemeente Rotterdam heeft voor de Oekraïense doelgroep face-to-face contact met een consulent van Hallo-werk mogelijk gemaakt: in het Oekraïens huis (en in de eerste maanden op diverse (opvang)locaties) is een aantal dagen per week een medewerker van het platform aanwezig die – al dan niet met gebruikmaking van een tolk vragen over het vinden van werk beantwoordt en helpt met het aanmaken van een profiel op het platform. Zo kan de werkzoekende Oekraïner gevonden worden door werkgevers. Zowel grote als kleine werkgevers kunnen een account maken op Hallo-Werk. Zij worden wel eerst gescreend, om eventuele misstanden te voorkomen. Sommige bedrijven hebben veel vacatures open staan, anderen zoeken één of twee nieuwe werknemers. De meeste Oekraïners vinden werk in de horeca, dienstverlening, productie, hotels en de bouw. Recent is begonnen met een driewekelijkse banenmarkt in het Oekraïens huis. Deze banenmarkten worden druk bezocht door werkgevers (voornamelijk productie, schoonmaak en horeca) en werkzoekenden. Voor hoger opgeleiden wordt ingezet op één-op-één matching.

Veel belangstelling bij werkgevers

Uit onze interviews komt het beeld naar voren dat in Rotterdam veel belangstelling bestaat bij werkgevers voor het inzetten van Oekraïense vluchtelingen. Soms zoekt een werkgever één nieuwe medewerker, maar vaak hebben werkgevers meerdere vacatures, die zij – soms met

¹² [Werk en inkomen voor vluchtelingen uit Oekraïne | Opvang vluchtelingen uit Oekraïne | Rijksoverheid.nl](#)

¹³ [Ruim 40 procent Oekraïense vluchtelingen heeft werk gevonden | BNR Nieuwsradio](#)

bemiddeling van de gemeente – willen vervullen. Het valt betrokkenen op dat werkgevers weinig eisen stellen, als het bijvoorbeeld gaat om de taalbeheersing.

“Voor werkgevers maakt het niet uit als er in een groepje maar één iemand Engels spreekt. Diegene kan dan met de werkgever communiceren, dat is voldoende.” (samenwerkingspartner gemeente Rotterdam)

En werkgevers blijken ook bereid om voorzieningen te treffen om Oekraïense vluchtelingen in staat te stellen om bij hen te komen werken.

“Hotel [...] en hotel [...] hebben hun werktijden aangepast, zodat Oekraïense vluchtelingen bij hen konden komen werken. De werktijden zijn afgestemd op de schooltijden van hun kinderen.” (respondent gemeente)

“De banen die we hebben in de regio, zijn bereikbaar met het openbaar vervoer. Het is ons opgevallen dat werkgevers reiskostenvergoeding betalen, zelfs degenen die dit normaal niet doen.” (respondent gemeente)

Uitdagingen

Volgens betrokkenen is het niet moeilijk is om laaggeschoold werk te vinden: er is veel vraag en veel Oekraïense vluchtelingen zijn heel gemotiveerd om aan de slag te gaan. Het is voor Oekraïense vluchtelingen veel lastiger om werk te vinden dat aansluit bij hun opleiding en werkervaring. Een belangrijke oorzaak hiervan is dat men niet (voldoende)

Engels en geen Nederlands spreekt: iets dat voor veel banen in Nederland een voorwaarde is.

“Toen we net begonnen, hadden we de hoop dat er veel hoogopgeleide mensen tussen zouden zitten en die zijn er ook echt, een heleboel! Maar met een grote kanttekening: ze spreken geen Engels, nul. Dat heeft ons wel verbaasd: doctoren, tandartsen, accountants, geen woord Engels.” (respondent gemeente)

Naast de taal speelt ook mee dat Oekraïense diploma's en werkervaring in Nederland niet erkend (kunnen) worden. Vertaling van diploma's en diplomawaardering zijn nodig om de kwalificaties van Oekraïense vluchtelingen inzichtelijk te maken.¹⁴ En er zijn beroepen waarvoor inschrijving in een beroepsregister verplicht is. Een voorbeeld hiervan is de BIG-registratie voor beroepsgroepen in de gezondheidszorg. Zonder inschrijving in het register, kan men het beroep in Nederland niet uitoefenen. Voor registratie moet men een assessment-procedure doorlopen, waarin de kennis van de betrokken professional in beeld wordt gebracht en ook eventueel wat men nog moet bijleren om in Nederland aan de slag te kunnen.¹⁵ In ons onderzoek hebben we verschillende voorbeelden gezien van creatieve manieren om op kortere termijn gebruik te kunnen maken van de inzet en ervaring van Oekraïense professio-

14 Shaidrova, M., Bonnepart, J., & Ngo, M. (2022, mei). Situational Report. Ukrainians in the Netherlands Foundation. [report_final_displaced_people_unit_ukrainians_in_the_netherlands_foundation_mei_2022.pdf](#) (kis.nl).

15 [Medische assessments - UAF](#)

nals. Zo zijn Oekraïense docenten ingezet op de Oekraïense school (zie hoofdstuk 5). En ook in de zorg wordt gekeken naar de mogelijkheden.

“Met een ziekenhuis zijn we nu in een vergevorderd stadium om te kijken of een Oekraïense kinderarts mag werken onder supervisie van een geregistreerde Nederlandse arts. Maar of dat echt gaat lukken, weet ik niet. De Nederlandse arts moet zich er terdege van bewust zijn dat als zij er niet is, dat ze dan wel verantwoordelijk is voor alles wat de Oekraïense arts doet.” (respondent gemeente)

Naast taallessen en een snelle diplomawaardering (waarvoor een goede vertaling van het diploma vereist is) suggereren diverse respondenten om vooral ook te investeren in begeleiding op de werkvloer, zodat Oekraïense professionals sneller in hun eigen beroep en op niveau aan de slag kunnen.

“Het lijkt mij een goed idee om Oekraïners met een bepaalde opleiding of werkervaring te koppelen aan mensen die in Nederland op dat terrein werken. Een soort buddysysteem. Daardoor komen ze sneller aan het werk op hun eigen terrein.” (samenwerkingspartner gemeente Rotterdam)

Het is op dit moment wettelijk niet mogelijk voor Oekraïense vluchtelingen om als zelfstandige aan de slag te gaan, terwijl hier veel behoefte aan is. Veel – met name vrouwelijke vluchtelingen - werkten in Oekraïne als zelfstandige, mede vanwege de flexibiliteit die dit biedt in ver-

band met de zorg voor kinderen. Zij zouden graag zelfstandig aan de slag gaan.¹⁶ Andere kwesties die in ons en ander onderzoek naar voren kwamen zijn: het gebrek aan kinderopvangplaatsen en het gegeven dat een nul-urencontract, of een contract met een korte looptijd, het lastig of zelfs onmogelijk maakt om de premie voor de verplichte zorgverzekering te betalen, terwijl bij het aangaan van een dienstverband (los van de hoogte van het loon) het leefgeld vervalt dat door de gemeente wordt uitgekeerd.¹⁷

3.3 Taal

Oekraïense vluchtelingen hebben een andere juridische status dan asielzoekers en statushouders. Daarom kunnen zij niet vanuit de inburgeringswet aanspraak maken op taallessen. Oekraïense vluchtelingen kunnen wel in aanmerking komen voor cursusaanbod in de gemeente dat wordt gefinancierd vanuit de WEB-middelen.¹⁸ Net als in andere gemeenten bestaat in Rotterdam een informeel (vaak gratis) aanbod om Nederlands te leren in onder andere wijkcentra en bibliotheken¹⁹ de taallessen die hier gegeven worden, zitten doorgaans voor met andere groepen laagtaalvaardigen. Wel worden op diverse (opvang)locaties taallessen aangeboden, veelal verzorgd door vrijwilligers.

¹⁶ Shaidrova et. al., mei 2022.

¹⁷ Shaidrova et. al., mei 2022.

¹⁸ Via de Wet educatie en beroepsonderwijs (WEB) ontvangen gemeenten budget voor de (regionale) aanpak van volwasseneducatie en laaggeletterdheid.

¹⁹ [Word beter in taal - Beterintaal.nu](http://Wordbeterintaal.nl)

Uitdagingen

Volgens betrokkenen is er een grote behoefte aan taallessen, zowel in het Nederlands, als in het Engels. Naar welke taal de voorkeur uitgaat, is afhankelijk van diverse factoren. De noodzaak en toepasbaarheid zijn heel belangrijk: als men met Engels op de werkvloer uit te voeten kan, dan kan dit de voorkeur hebben, ook vanwege de internationale toepasbaarheid van deze taal. Investeren in het leren van Nederlands komt aan de orde als men verwacht lang(er) in Nederland te blijven. De groep Oekraïense vluchtelingen, is heel divers, naar leeftijd, levensfase, opleidingsniveau, etc. Er is daarom behoefte aan taallessen op diverse niveaus en tijdstippen (rekening houdend met school- en werktijden). Gezien de inkomenspositie van veel Oekraïense vluchtelingen in Nederland zou het bovendien moeten gaan om een gratis of heel betaalbaar taalaanbod.

De gemeente wil graag aan de grote behoefte aan taallessen tegemoet komen.

“Als gemeente heb je vanuit de inburgering mogelijkheden om taal aan te bieden. Die hebben wij nu dus niet voor Oekraïense vluchtelingen. Rotterdam is een stad met heel veel laaggeletterdheid, dus onze budgetten [voor laagdrempelig taalaanbod in de wijken] zijn op, de plekken zijn vol. Er moet landelijk geagendeerd worden dat taallessen nodig zijn, zodat we aan de slag kunnen.” (respondent gemeente)

Op dit moment is nog niet duidelijk of en hoe gemeenten vanuit het Rijk zullen worden gecompenseerd voor het aanbod van taallessen en mogelijk aanvullende ondersteuning.²⁰

3.4 Onderwijs

Kinderen uit Oekraïne hebben recht op onderwijs in Nederland. In Rotterdam worden ruim 750 nul tot 18-jarigen opgevangen.

Onderwijs aan Oekraïense leerlingen

Halverwege april 2022 werd er een tijdelijke onderwijslocatie geopend in Rotterdam voor Oekraïense kinderen. De Oekraïense school, De Grift, bood onderwijs aan kinderen tussen de 6 en 16 jaar in het basis- en voortgezet onderwijs. Op de Oekraïense school is gewerkt met Neder-

²⁰ [Taallessen voor Oekraïense vluchtelingen? | Nieuwsbericht | Tel mee met Taal](#)

landse en naar Rotterdam gevluchte Oekraïense docenten. Op de Oekraïense school kregen de leerlingen voor de zomervakantie digitaal onderwijs dat werd gegeven door scholen in Oekraïne. Daarnaast werd een Nederlands onderwijsprogramma aangeboden. De combinatie van Oekraïense les en de aanwezigheid van Oekraïense docenten op één locatie is door de ouders positief gewaardeerd.

Uitdagingen

Na de zomervakantie van 2022 nemen de leerlingen deel aan nieuwkomersonderwijs (Internationale Schakelklas). Er is een nieuwe ISK basisschool geopend speciaal voor Oekraïense leerlingen 'Schakelschool de Gaffel'. Dit is een tijdelijke voorziening omdat voor ISK basisonderwijs geldt dat er een tekort is aan ISK-plaatsen, onder andere vanwege personeelsgebrek. Ook hier wordt gewerkt met Nederlandse en Oekraïense docenten en vakkrachten. Daarnaast is er op zes locaties in de stad ISK onderwijs voor voorgezet onderwijsleerlingen. Via de internationale schakelklassen stromen leerlingen door naar het Nederlandse onderwijs. Dit is afhankelijk van de verblijfsduur van de vluchtelingen.

Jongeren/jongvolwassenen willen graag hun (beroeps)opleiding in Nederland starten of voortzetten. Voor hen gelden de reguliere eisen en voorwaarden voor internationale studenten. Maar om studeren daadwerkelijk mogelijk te maken, dienen voorzieningen getroffen te worden om het collegegeld en bijbehorende studiekosten zoals vergoeding van studieboeken en reiskosten, te dekken. De huidige leefgeldregeling is niet toereikend voor deze uitgaven. Het is zorgelijk dat het daarom voor deze jongeren in veel gevallen nog niet mogelijk is om in een opleiding in te stromen.

“Ik heb ook een aantal mensen dat studeert en zich afvraagt of ze hier naar de universiteit kunnen, of naar het HBO. Op dit moment moet ik eigenlijk telkens zeggen: “Ik weet het niet. Er zijn heel veel vragen over leren en studeren.” (respondent gemeente)

Onderwijsinstellingen en deze jongeren zijn in afwachting van nadere beslissingen/beleid vanuit Den Haag, die in het najaar van 2022 worden verwacht.

3.5 Zorg en welzijn

Vluchtelingen uit Oekraïne hebben recht op zorg uit het basispakket en hoeven daarvoor niet te betalen. Wanneer vluchtelingen gaan werken, moeten zij een zorgverzekering afsluiten. Ook kunnen Oekraïense vluchtelingen via De Vraagwijzer, een gratis loket van de gemeente, gebruik maken van ondersteuning van het wijkteam.

Dedicated Wijkteam Oekraïne

De gemeente Rotterdam heeft ervoor gekozen om kort na de komst van de eerste Oekraïense vluchtelingen een zogenaamd *dedicated* wijkteam op te zetten voor de ondersteuning van deze vluchtelingen. Vanuit allerlei bestaande wijkteams in de stad zijn medewerkers afgevaardigd, in eerste instantie om samen met de GGD de screening van de binnenkomende vluchtelingen te doen. Daarna is het team mobiel gaan werken op de gemeentelijke opvanglocaties. In korte tijd hebben de teamleden zo veel expertise en ervaring kunnen opdoen in het werken met deze doelgroep.

Het *dedicated* wijkteam werkt onder andere samen met de Vraagwijzer. De Vraagwijzer screent aan de voorkant wat de hulpvraag is en zet dan bijvoorbeeld zorgvragen door naar het wijkteam. Het wijkteam is op verschillende locaties aanwezig en de Vraagwijzer sluit hier soms bij aan omdat het soms ook gaat om praktische vragen zoals leefgeld, werk en bankrekeningen. Daarnaast werkt het wijkteam veel samen met verpleegkundigen en locatiemanagement zoals het Leger Des Heils die op aantal gemeentelijke opvanglocaties aanwezig is. Het locatiemanagement doet een overdracht van de signalen die zij oppakken en geven het wijkteam zo informatie over (nieuwe) vragen of behoefte aan ondersteuning.

Recent is het *dedicated* wijkteam ook betrokken bij de particuliere opvang. Teamleden leggen laagdrempelige huisbezoeken af bij gastgezinnen. Deze bezoeken zijn erop gericht om te informeren hoe het met gasten en gastgezinnen gaat en om de gastgezinnen te bedanken. De gemeente krijgt zo meer zicht op eventuele ondersteuningsbehoeften van gastgezinnen en gasten.

Uitdagingen

Uit de interviews komen diverse uitdagingen naar voren. Een belangrijke is dat het voor Oekraïense vluchtelingen die particulier worden opgevangen, de bedoeling is dat zij zich wenden tot de huisarts van het gastgezin, terwijl daar soms geen plaats is.

“In de gemeentelijke opvang is zorg geregeld, maar mensen in de particuliere opvang kunnen daar geen gebruik van maken. Die worden geacht zich in te schrijven bij de huisartsenpraktijk van hun gastgezin. Maar die praktijken zitten vaak vol en nemen geen nieuwe patiënten meer aan.” (respondent gemeente)

Zoals hierboven aangegeven, probeert het *dedicated* wijkteam via huisbezoeken meer zicht te krijgen op de vluchtelingen die particulier worden opgevangen, om zo beter, liefst preventieve ondersteuning te bieden. Op dit moment is er naar eigen zeggen vanuit de gemeente nog geen goed zicht hierop.

De inrichting van de gezondheidszorg in Oekraïne en in Nederland verschilt sterk. Onbekendheid met de wijze waarop in Nederland de zorg is ingericht, roept vragen op en kan leiden tot misverstanden. Men is niet bekend met het systeem van de huisarts als ‘poortwachter’ tot de zorg en gewend om bij gezondheidskwesties direct een kliniek of specialist te kunnen raadplegen.

“Het fenomeen huisarts bestaat daar niet, mensen gaan daar rechtstreeks naar klinieken of ziekenhuizen. Ze snappen niet waarom dat hier niet kan.” (respondent gemeente)

Naar de indruk van betrokkenen, worden in Oekraïne sneller medicijnen, zoals antibiotica, voorgeschreven.

“In de kerk waar ik verblijf, is ook een medewerker van de ambulance langs geweest, die heeft uitgelegd hoe het gaat met medicijnen hier en dat is echt heel anders dan in Oekraïne!” (vluchteling, opgevangen in de kerk)

Bovenstaand voorbeeld illustreert het belang van voorlichting over gezondheid en gezondheidszorg in Nederland. Vanuit de veiligheidsregio zijn er filmpjes gemaakt over medicijngebruik, specialistische zorg en huisartsenzorg in het Oekraïens. Deze worden gebruikt op opvanglocaties.²¹ Uitdaging is om de komende periode (meer) vluchtelingen te informeren en vragen te beantwoorden.

De respondenten in ons onderzoek vertellen desgevraagd dat – nu in de meeste gevallen in de meest basale levensbehoeften is voorzien -stress en psychische problemen aan de oppervlakte komen. Er is veel (vaak nog onuitgesproken) psychisch lijden bij volwassenen en kinderen. Er zijn op dit moment niet genoeg Oekraïens en Russisch sprekende professionals met een Nederlandse registratie om te mogen werken. In heel Nederland zijn er initiatieven gericht op het bieden van ondersteuning bij psychische problemen, waarbij vaak wordt samengewerkt met Oekraïense professionals.²²

En eventuele nieuwe coronagolf met regels rondom afstand en quarantaine, zou tot slot volgens betrokkenen zowel de gemeentelijke, als de particuliere opvang voor grote opgaven stellen.

21 De filmpjes zijn te bekijken bij het thema ‘zorg’ op deze gemeentelijke website: [Rotterdam vangt Oekraïense vluchtelingen op | Rotterdam.nl](https://www.rotterdam.nl/onderwerpen/2022/04/rotterdam-vangt-oekraïense-vluchtelingen-op)

22 Shaidrova et. al., mei 2022.

4. Particuliere opvang

Oekraïense vluchtelingen in Rotterdam en in andere gemeenten worden niet alleen door de gemeente opgevangen. Ook zogenaamde gasthuishoudens/gastgezinnen bieden tijdelijk onderdak in hun eigen huis of een andere geschikte locatie waar zij eigenaar van zijn.²³ Dit wordt de particuliere opvang genoemd. Er zijn diverse vormen van particuliere opvang. Zo zijn er reeds in Nederland gevestigde Oekraïners die familie, of vrienden opvangen en Nederlandse gastgezinnen die Oekraïense vluchtelingen opnemen in hun eigen huishouden. Soms heeft men een extra woonruimte ter beschikking (bijvoorbeeld een 'granny annex', stacaravan of vakantiehuis). Ook is er door groepen burgers georganiseerde particuliere opvang, bijvoorbeeld in een kerk, op een camping, of in leegstaand particulier vastgoed. In Rotterdam zijn al deze vormen van particuliere opvang aanwezig.

23 [Handreiking Particuliere Opvang Oekraïners \(POO\) - Versie 3 | Publicatie | Rijksoverheid.nl](#)

Opvang in de kerk Kom en Zie

Sinds halverwege april 2022 worden ongeveer 40 Oekraïense vluchtelingen opgevangen in de kerk Kom en Zie aan de Boezemweg in Rotterdam. Aanleiding voor de opvang waren berichten van een kerk in Almere die vluchtelingen opving en meldde dat er behoefte was aan meer opvangplekken. De kerkleden brengen door de opvang en begeleiding van vluchtelingen hun geloofsovertuiging in de praktijk.

De benedenverdieping van de kerk is woon-klaar gemaakt: er zijn slaapkamers met 6-8 bedden en enkele privékamers. Ook is er een keuken, waar bewoners zelf maaltijden kunnen bereiden. Er is ook een gemeenschappelijke ruimte waar bewoners elkaar kunnen ontmoeten. De keukens, douche en toilet worden gemeenschappelijk gebruikt. De bewoners zijn gezamenlijk verantwoordelijk voor de schoonmaak. In de eerste periode van opvang is gebruik gemaakt van de voedsel- en kledingbank. De bewoners zijn geen huur verschuldigd. Omdat de bewoners van hun leefgeld graag een bijdrage wilden leveren aan de kosten voor hun opvang, is met de kerkleiding een maandelijkse bijdrage per persoon afgesproken.

De projectleider van de kerk komt wekelijks met een groep vrijwilligers bijeen om de stand van zaken te bespreken. De kerk heeft niet alleen steun vanuit de kerkelijke gemeente, maar werkt ook samen met de ge-

meente Rotterdam. Zo is de gemeente met een tolk naar de kerk gekomen om in één keer voor alle vluchtelingen de BRP inschrijving te regelen en leefgeldpasjes uit te delen.

De kerk biedt begeleiding op allerlei terreinen zoals zorg, onderwijs en werk. Er is bijvoorbeeld een bijeenkomst gehouden waar een arts en verpleegkundige kwamen uitleggen hoe het zorgsysteem in Nederland werkt. Wanneer mensen aan het werk gaan, heeft de projectleider contact met hun werkgever en bekijkt hij hun arbeidsovereenkomst. De kinderen konden grotendeels terecht bij een school op loopafstand van de kerk.

4.1 Ervaringen van vluchtelingen en gezinnen

In ons onderzoek hebben we via diverse soorten interviews enig zicht gekregen op de ervaringen van Oekraïense vluchtelingen en gastgezinnen. Zo spraken we enkele Oekraïense vluchtelingen die particulier werden opgevangen en gastgezinnen die opvang boden. Ook hebben we professionals betrokken bij de particuliere opvang (vanuit de gemeente of een samenwerkingsorganisatie) gevraagd naar hun observaties.

De ervaringen van vluchtelingen en gezinnen zijn heel divers. Positieve ervaringen met logeren hebben vaak betrekking op een warm onthaal en praktische en emotionele steun.

“Het gastgezin heeft geholpen bij het krijgen van een BSN nummer, en om mijn peetkind op school te krijgen. Ook gingen ze met mij naar de dokter. [...]. We zijn een soort familie geworden. We kregen moral support en we hebben ons heel welkom gevoeld. Dit geeft vertrouwen in de mensheid, het gastgezin stond echt voor ons klaar. We spreken elkaar nog regelmatig en zullen dat waarschijnlijk blijven doen. Ze hebben ons al in ons nieuwe huis bezocht.” (vluchteling)

Vluchtelingen die particulier worden opgevangen, maken vaak ook kennis met de sociale kring om het gastgezin heen. Dit biedt de gelegenheid om mensen te leren kennen, maar kan ook praktische voordelen hebben. Een familielid, vriend of kennis van het gezin kan bijvoorbeeld een bijbaantje voor een puber regelen, of willen helpen met het leren van de taal.

Ook de positieve ervaringen van *gastgezinnen* gaan over kennismaken en sociale betrokkenheid. Veel gastgezinnen willen hun zorgen over het lot van de Oekraïners omzetten in iets positiefs en tastbaars: niet machteloos toekijken, maar doen wat je kan. Dit geldt voor individuele gezinnen, maar ook bijvoorbeeld over een kerkelijke gemeenschap die vluchtelingen opvangt.

“Voor ons is kerk zijn niet alleen op zondag. De relevantie die je als kerk hebt, moet je ook naar de omgeving uitstralen. Wij doen dit vanuit het evangelie. Deze overtuiging was er al en toen zijn deze vluchtelingen op ons pad gekomen.” (particuliere opvang in de kerk)

“Wij vangen als gezin al langer pleegkinderen op. Dus we zijn het gewend om met anderen in huis te leven. We wonen ook wat ruimer en hebben een apart bijhuisje met een douche en toilet. Toen de we de vraag kregen of we mensen wilden opvangen, was het voor ons duidelijk dat wij hier aan mee zouden gaan doen. De ‘vraag’ was er, en wij hadden ruimte.” (gastgezin)

Zoals gezegd zijn de ervaringen heel divers. Negatieve ervaringen zijn er ook. Er kan sprake zijn van veiligheidsrisico's als vluchtelingen particulier worden opgevangen door personen en op plekken die niet vooraf gescreend zijn. Concrete risico's zijn arbeidsuitbuiting, mishandeling en (seksuele) intimidatie. In ons onderzoek zijn wij niet rechtstreeks op het spoor gekomen van dergelijke praktijken, maar er zijn gevallen bekend²⁴ en betrokkenen kunnen meestal wel één of enkele voorbeelden geven van een particulier opvangarrangement waar het 'mis' is gegaan. Het gaat dan overigens gelukkig lang niet altijd om grove misstanden. Vaker gaat het om omstandigheden van de opvang die zich niet goed verhouden tot een lang(er) verblijf. Gebrek aan ruimte en privacy – aan de kant van zowel de gast, als het gastgezin – breekt mensen op. Gastgezinnen én gasten vinden het bovendien vermoeiend om met elkaar te communiceren met handen en voeten, of via een vertaalapp. Een lang verblijf bij, of opvang van onbekenden is iets waarmee de meeste betrokkenen geen ervaring hebben. Daarom is het van tevoren ook lastig in te schatten hoe dit zou verlopen en wat de ervaringen zouden zijn.

24 Shaidrova et. al., mei 2022.

“Ik denk dat de meeste gastgezinnen het een beetje hebben onderschat toen zij met een heel goed hart mensen in huis namen. Ze hebben onderschat hoe lang het zou duren en ook dat het bepaalde kosten met zich zou meebrengen.” (respondent gemeente)

Ondanks dat vooraf bekend was dat er voor gastgezinnen geen vergoeding beschikbaar is, hebben sommige gastgezinnen hier zorgen over, zeker met de sterk gestegen kosten voor levensonderhoud en energie. En het feit dat Oekraïense vluchtelingen tegen zaken aan lopen die nog niet goed geregeld zijn (zoals het openen van een bankrekening of het verkrijgen van reisdocumenten), kan de gastgezinnen zwaar vallen, zeker omdat zij hun gasten proberen te helpen hierbij. Een belangrijke risicofactor is (de onzekerheid over) de duur van het verblijf bij zowel gasten als gastgezinnen.

4.2 De gemeente en de particuliere opvang

In de beginperiode hebben veel particulieren Oekraïense vluchtelingen in huis genomen. Vaak letterlijk in het eigen woonhuis, soms op andere locaties waar zij eigenaar van zijn. De 'match' tussen gasten en gastgezinnen is op allerlei manieren tot stand gekomen: in sommige gevallen kende men elkaar al, of was er een (familie)band. Er zijn ook vluchtelingen opgehaald bij de grens en vluchtelingen zijn ook via *social media* of via-via bij gastgezinnen terecht gekomen. In ieder geval was in de eerste periode geen sprake van een gecoördineerd screenings- en matchingsproces.

Inmiddels verwijst de gemeente Rotterdam Rotterdammers die Oekraïense vluchtelingen willen opvangen naar Refugeehome.²⁵ Dit is een consortium van het Rode Kruis, VluchtelingenWerk, Takecarebnb en het Leger des Heils. Refugeehome ondersteunt gastgezinnen en gasten van aanmelding tot matching en van verblijf tot vertrek.

De particuliere opvang blijft echter een zaak tussen gasten en gastgezin. De vluchtelingen die particulier worden opgevangen worden niet meegeteld in de taakstelling van de Veiligheidsregio ten aanzien van het aantal op te nemen vluchtelingen. Maar het is wel de bedoeling dat deze vluchtelingen worden bediend met voorzieningen op het terrein van onderwijs, zorg, arbeidstoeleiding, etc. in de gemeente. In de praktijk hebben gemeente en samenwerkingspartners geen compleet zicht op de mate waarin deze vluchtelingen daadwerkelijk gebruik (kunnen) maken van het aanbod. Mede daarom is het van belang dat de gemeente beter zicht krijgt op de gastgezinnen en de gasten. Het *dedicated* wijkteam Oekraïners is daarom begonnen met het afleggen van huisbezoeken (zie ook paragraaf 3.5). Ook heeft de gemeente – als reactie op vragen van gastgezinnen – een voorbeeldovereenkomst gemaakt: een overzicht met mogelijke afspraken die gastgezinnen en gasten onderling kunnen maken om de opvang goed te laten verlopen.²⁶

Daarnaast houdt de gemeente periodiek een zogenaamd ‘gastgezinnen-café’: een bijeenkomst waar gastgezinnen vragen kunnen stelen en erva-

ringen kunnen uitwisselen. Ter illustratie hebben we hieronder een korte impressie opgenomen van het verloop van een van de bijeenkomsten.

Het gastgezinnencafé

Op een dinsdagavond in juni is het gezellig druk in het Oekraïens Huis in Rotterdam. Zo’n 50 mensen zijn aan de ronde tafels aangeschoven voor de eerste editie van het Gastgezinnencafé. Dit is een initiatief van de gemeente om gastgezinnen die Oekraïense ontheemden opvangen met elkaar in contact te brengen. Ook kunnen zij hier vragen stellen aan de aanwezigen vanuit de gemeente, het wijkteam en de Vraagwijzer.

Medewerkers van de gemeente trappen af met een presentatie over de gemeentelijke en particuliere opvang van Oekraïense ontheemden. Ze benadrukken hoe bijzonder en nieuw de situatie is, en spreken hun waardering uit naar de gastgezinnen.

Al snel komen de eerste vragen uit de zaal, bijvoorbeeld over onderwijs, zorg, vergoedingen voor het openbaar vervoer, en de leefgeldregeling. Sommige vragen kunnen direct worden beantwoord, bij andere kwesties wordt men uitgenodigd om een mail te sturen over de specifieke casus.

Na de pauze is er ruimte om met elkaar aan tafel door te praten en ervaringen te delen, waarna de belangrijkste kwesties aan de hele zaal worden teruggekoppeld. Er heerst een ontspannen sfeer, al worden er ook zorgen en frustraties geuit die zichtbaar emoties oproepen.

²⁵ [Voor gastgezinnen | RefugeehomeNL \(rhnl.nl\)](#)

²⁶ [Overeenkomst Gastgezin en Vluchtelingengezin \(rotterdam.nl\)](#)

Aan het eind van de avond worden er drankjes geserveerd en wordt er opgetreden door muzikanten. Meerdere aanwezigen geven aan dat ze het fijn vinden om verhalen van andere mensen te horen. Ook zeggen mensen dat ze het waarderen dat de gemeente serieus kijkt naar opmerkingen en vragen, en dat het goed is om te zien dat er achter de schermen hard gewerkt wordt.

4.3 Toekomst van de particuliere opvang

Net als de gemeentelijke opvang, is de particuliere opvang bedoeld als *tijdelijke* voorziening. In eerdere opvangarrangementen (bijvoorbeeld de COA logeerregeling) is de opvangperiode beperkt tot drie maanden.²⁷ De huidige particuliere opvang heeft geen heldere einddatum: gastgezinnen en gasten maken hierin zelf hun afwegingen.

Veel gasten wonen nog steeds bij hetzelfde opvanggezin. Dit betekent niet automatisch dat betrokkenen dit als de meest wenselijke situatie ervaren. In de praktijk komt er veel kijken bij het beëindigen van een particulier opvangarrangement. De belangrijkste kwestie is dat – tenzij de vluchteling zelf onderdak heeft gevonden – een nieuwe opvangplek zal moeten worden gevonden. Uit ons onderzoek blijkt dat Oekraïense vluchtelingen doorgaans een sterke voorkeur hebben om in de omgeving te blijven waar zij eerst zijn opgevangen, bijvoorbeeld van vanwege werk, sociale contacten of de school van de kinderen. Bij het beëindigen van particuliere opvang zijn er echter geen garanties dat vervolgovang

in deze omgeving gerealiseerd kan worden: De gemeentelijke opvang is vol en er zijn niet altijd gastgezinnen in de eigen omgeving beschikbaar. Dit weerhoudt niet alleen Oekraïense vluchtelingen van het beëindigen van hun verblijf bij particulieren. Ook gastgezinnen waar de opvang z'n tol begin te eisen, vinden het lastig om het verblijf te beëindigen, juist vanwege het risico dat hun gasten dan wellicht ongewild in een andere, nieuwe omgeving terecht zullen komen.

Tegelijkertijd is er een groep vluchtelingen die pas kort bij particulieren verblijft. Het gaat dan met name over vluchtelingen die eerst op de grootschalige opvanglocatie cruiseschip De Volendam zijn opgevangen. In tegenstelling tot de meeste vluchtelingen die vanaf het begin particulier zijn opgevangen, verblijven deze vluchtelingen in gastgezinnen die vooraf zijn gescreend en voorbereid op de komst van de gast. Monitoring van de vragen van zowel gasten als gastgezinnen blijft belangrijk om de komende tijd de particuliere opvang in goede banen te leiden.

²⁷ COA - Logeerregeling | www.coa.nl

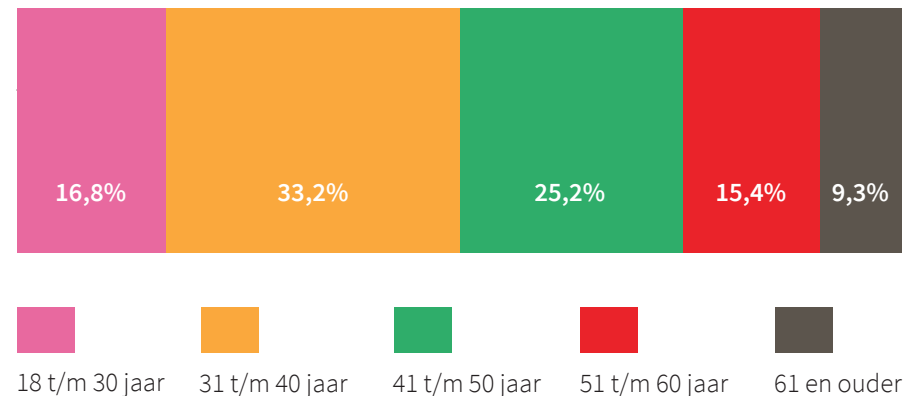
5. Resultaten Enquête Oekraïense vluchtelingen op cruiseschip “De Volendam”

We hebben een enquête gehouden op cruiseschip ‘De Volendam’. Dit was van april tot en met augustus 2022 een opvanglocatie waar meer dan 1.200 Oekraïense vluchtelingen werden opgevangen. De enquête was bedoeld om een beeld te krijgen van de ervaringen van Oekraïense vluchtelingen in Rotterdam en bevatte vragen over de komst naar Rotterdam, werk, het leren van Engels of Nederlands, en verdere behoeften en toekomstplannen.

Op opvanglocatie De Volendam wonen voornamelijk vrouwen met kinderen, gezinnen en ouderen. In totaal verblijven er 732 volwassenen op deze locatie: 187 mannen (26%) en 545 vrouwen (74%). De enquête is ingevuld door 215 volwassenen (169 vrouwen en 46 mannen). De totale respons van de enquête is daarmee 29%. Van alle vrouwen die op de Volendam verblijven heeft 31% de enquête ingevuld, en van alle mannen heeft 25% de enquête ingevuld. Van alle ingevulde enquêtes werd 79% ingevuld door vrouwen en 21% door mannen. Verschillen in de antwoorden van mannen en vrouwen zijn niet significant (dat wil zeggen

dat de kans dat verschillen berusten op toeval groot is). De verschillen in antwoorden van mannen en vrouwen schetsen dus alleen een beeld voor de respondenten van deze specifieke enquête. De gemiddelde leeftijd van alle respondenten is 42,7. De gemiddelde leeftijd van de mannen is iets hoger, namelijk 45,5. De gemiddelde leeftijd van de vrouwen ligt iets lager met 41,9. Zoals te zien in onderstaande figuur, bevindt het grootste aandeel van de respondenten zich in de leeftijdscategorie van 31 t/m 40 jaar.

Percentage respondenten per leeftijdscategorie

Zoals gezegd werd op De Volendam een specifieke groep vluchtelingen opgevangen, te weten vrouwen met kinderen, gezinnen en ouderen. Vluchtelingen met huisdieren, alleenstaanden en personen met ernstige gezondheidsbeperkingen, worden op andere locaties opgevangen. Daarnaast verblijft een relatief grote groep vluchtelingen in Rotterdam in de particuliere opvang. Deze groepen hebben de enquête dus niet kunnen invullen. Dit roept de vraag op of de resultaten van de enquête anders zouden zijn, als het mogelijk was geweest om de bredere groep Oekraïense vluchtelingen in Rotterdam te includeren. We hebben de resultaten van de enquête besproken met enkele professionals die betrokken zijn bij de (eerste) opvang van vluchtelingen (zowel gemeentelijk als particulier). Naar hun inschatting geven de antwoorden een goed globaal beeld van de behoeften van de Oekraïense vluchtelingen die in Rotterdam worden opgevangen.

5.1 Werk

De afgelopen periode zijn in Nederland veel Oekraïense vluchtelingen aan het werk gegaan. Eind augustus 2022 heeft ruim 40% van de Oekraïense vluchtelingen in Nederland werk gevonden.²⁸

61% van de respondenten die aan onze enquête meededen, is aan het werk. Het gaat verhoudingsgewijs om iets meer mannen (65% van de mannelijke respondenten) dan vrouwen (60%). Van alle respondenten geeft 45% aan werk te hebben in Rotterdam. 14% geeft aan te werken

buiten Rotterdam, en 2% werkt online voor hun werkgever in Oekraïne. De respondenten die geen werk hebben (39%), zijn vaak ouder dan 60 of tussen de 18 en 30 jaar.

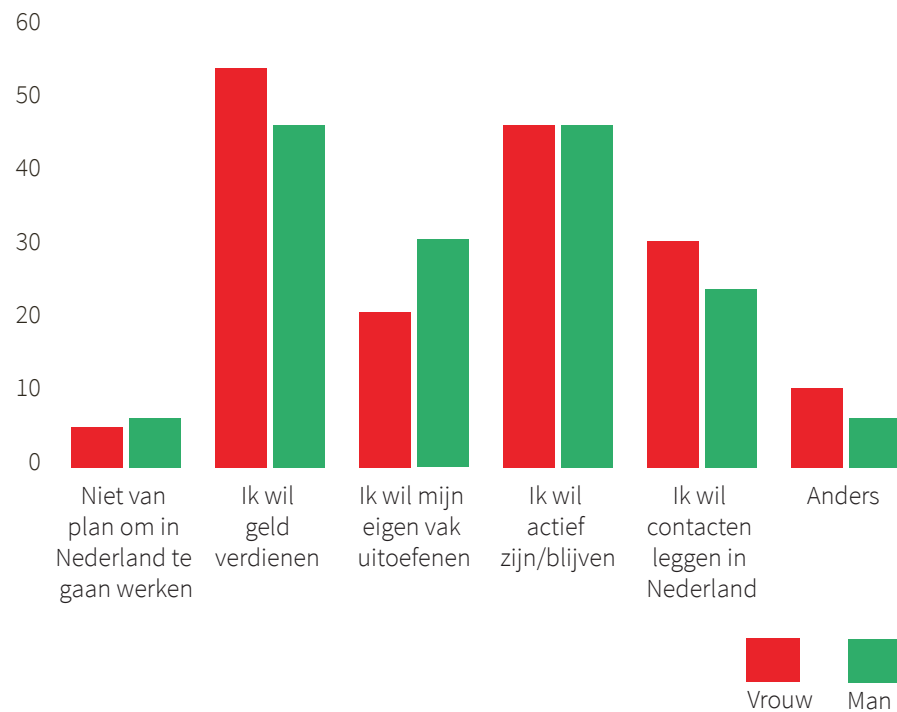
Redenen om te (willen) werken

Op de vraag ‘*Wat is voor u de belangrijkste redenen om in Nederland te willen werken*’ werden door de respondenten gemiddeld 1.6 antwoorden aangekruist. De categorie die het vaakst werd aangekruist is ‘*Ik wil geld verdienen*’. 53% van het totaal aantal respondenten koos dit antwoord (zie ook figuur hieronder). Binnen alle leeftijdscategorieën is dit het antwoord dat door het grootste percentage respondenten werd gekozen. Binnen de groep mensen die nu al werk heeft koos 61% van de respondenten ‘*Ik wil geld verdienen*’ als reden, ten opzichte van 40% van de respondenten die nu nog geen werk hebben. De categorie ‘*Ik wil actief zijn/blijven*’ werd door 47% van de respondenten aangekruist. Binnen de leeftijdscategorie van 18 t/m 30 jaar werd dit antwoord zelfs in 65% van de gevallen gekozen. De categorie ‘*Ik wil contacten leggen in Nederland*’ werd door 30% van de respondenten aangekruist. De categorie ‘*Ik wil mijn eigen vak uitoefenen*’ werd door 23% van de respondenten aangekruist (een wat groter percentage mannen (31%) dan vrouwen (21%)). Dit is de enige categorie die door een groter percentage werd aangekruist binnen de groep niet-werkenden (26%) dan binnen de groep werkenden (22%). Alhoewel dit verschil ook op toeval kan berusten, kan het wel een indicatie zijn dat een deel van de respondenten (nog) geen werk heeft, omdat ze nog op zoek zijn naar een baan in hun

²⁸ Ruim 40 procent Oekraïense vluchtelingen heeft werk gevonden | BNR Nieuwsradio

eigen vakgebied. Tot slot koos 10% van alle respondenten de categorie ‘anders’ als reden om in Nederland te gaan werken. Slechts 6% van de respondenten is niet van plan om te gaan werken in Nederland. Dit zijn twee personen tussen de 31 en de 50, en tien personen die ouder zijn dan 61 jaar.

Redenen om in Nederland te gaan werken

Wat is er nodig om te werken?

We hebben in de enquête de vraag gesteld: “Wat hebben Oekraïners nodig om in Nederland aan het werk te kunnen gaan”. Deze vraag is met opzet breed geformuleerd, zodat zowel personen die werken, als personen die niet werken, deze vraag kunnen beantwoorden. Gemiddeld gaven de respondenten 2,5 antwoorden. Het antwoord dat door de meeste respondenten werd aangekruist, is ‘taallessen’ met 70%. Daarna volgt ‘Hulp bij het zoeken naar werk in Nederland’ (50%) en ‘dat Oekraïners een bankrekening kunnen openen’ (37%). ‘Opvang van kinderen’ werd door 33% van de respondenten aangekruist. (Zie ook figuur hieronder.)

Wat hebben Oekraïners nodig om in Nederland aan het werk te kunnen gaan?

5.2 Taal

Oekraïense vluchtelingen zijn niet inburgeringsplichtig zolang zij een tijdelijke verblijfsstatus hebben op basis van de Richtlijn tijdelijke bescherming. Dit betekent dat Oekraïense vluchtelingen niet gefaciliteerd worden om in te burgeren en de taal te leren. Oekraïense vluchtelingen kunnen wel in aanmerking komen voor cursusaanbod in gemeenten dat wordt gefinancierd vanuit de WEB-middelen.²⁹

We hebben in de enquête de vraag gesteld of de respondent *op dit moment* behoefte heeft aan het leren van Nederlands of Engels. 76% van de respondenten heeft behoefte aan het leren van Nederlands, en 68% aan het leren van Engels. Voor 51% van de respondenten geldt dat ze behoefte hebben aan het leren van zowel Nederlands als Engels. Een klein deel, 6%, heeft geen behoefte aan het leren van de taal. Een groter percentage van de vrouwen heeft behoefte om Engels te leren: 71% ten opzichte van 59% van de mannen. Mannen geven juist vaker aan Nederlands te willen leren: 85% ten opzichte van 74% van de vrouwen. Van de groep respondenten die momenteel werk heeft, wil 71% Engels leren en 80% Nederlands, en 3% wil geen van beide leren. Van de groep respondenten die momenteel geen werk heeft is dit 66% en 70%, en wil 11% geen van beiden leren. Jongere respondenten (18 tot en met 30 jaar) hebben iets minder behoefte aan het leren van Engels, waarschijnlijk omdat zij al vaardig zijn in deze taal.

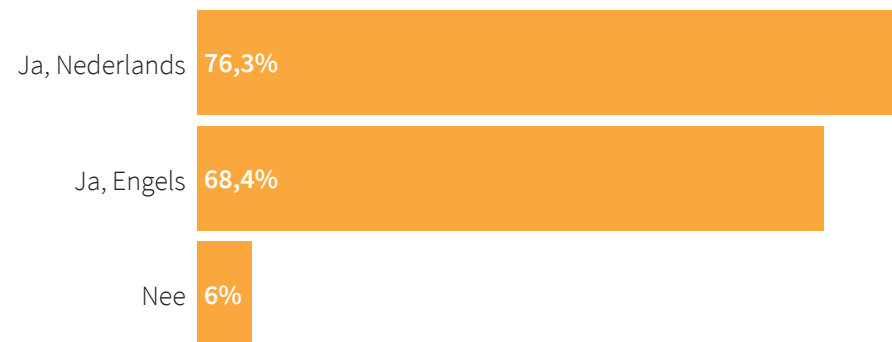
²⁹ Via de Wet educatie en beroepsonderwijs (WEB) ontvangen gemeenten budget voor de (regionale) aanpak van volwasseneducatie en laaggeletterdheid.

We zien dat de behoefte om Nederlands, danwel Engels te willen leren, vooral genoemd wordt in relatie tot betaald werk, maar ook omdat men beter wil begrijpen hoe zaken (bv medisch zorg, of het onderwijssysteem) in Nederland zijn geregeld.

“Wat ik nodig heb, is hulp bij het vinden van een baan die past bij mijn beroep. Gratis cursussen Nederlands en Engels en informatie over het juiste gebruik van medische zorg als ik die nodig heb.”

“Wij willen graag de taal leren, een appartement vinden en werken, de wetgeving en het land leren kennen, en de regels van de medische zorg.”

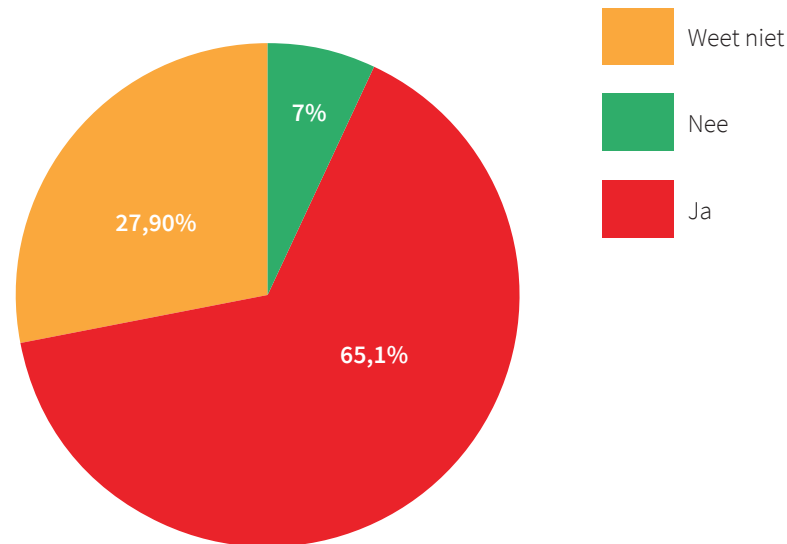
Behoefte aan leren van Nederlands of Engels

5.3 Voortgezet verblijf in Nederland?

In de enquête hebben we aan respondent van opvanglocatie “De Volendam” de vraag gesteld of zij de komende zes maanden plannen hebben om terug te keren naar Oekraïne. Twee derde (65%) geeft aan de komende zes maanden geen plannen te hebben om naar Oekraïne terug te keren, 28% weet dit nog niet en 7% heeft wel plannen.

Plannen om in de komende 6 maanden terug te keren naar Oekraïne

We vroegen in de enquête ook of men – zo lang hun verblijf in Nederland duurt – in Rotterdam wil blijven. Bijna negen op de tien (88%) beantwoordt deze vraag bevestigend: men wil graag in Rotterdam blijven. 10% van de respondenten weet het niet en twee procent heeft een dui-

delijke verhuiscens binnen Nederland. Uit toelichtende opmerkingen bij de enquête kunnen we opmaken dat de wens om *in Rotterdam* te blijven vaak te maken heeft met kinderen die naar school zijn gegaan en (daar) vrienden hebben gemaakt. En met werk. Naar verwachting ziet men betere kansen hiervoor in Rotterdam, dan in een minder grootstedelijke omgeving.

5.4 Randvoorwaarden voor voortgezet verblijf

In de enquête stelden we de open vraag: “Wat heeft u op dit moment nodig om met het leven ‘door’ te kunnen?” We hebben deze vraag met opzet breed geformuleerd, zodat respondenten, ongeacht hun plannen voor voortzetting van hun verblijf of terugkeer, deze konden beantwoorden. We zien dat het grootste deel van de antwoorden betrekking heeft op de Nederlandse (Rotterdams) context. Dit past bij de inschatting van het merendeel van de respondenten dat zij de komende periode in Nederland zullen doorbrengen.

Verreweg het meest genoemd is zelfstandige woonruimte. Zeven op de tien respondenten zegt (vooral) behoefte te hebben aan woonruimte met privacy en mogelijkheden om zelf te koken, etc. In de meeste gevallen wordt hiervoor het woord ‘appartement’ gebruikt, een heel gebruikelijke woonvorm in steden in zowel Oekraïne, als in Rotterdam. Veel respondenten hebben dus heel een andere behoefte als het gaat om wonen, dan de gemeentelijke opvanglocatie waar zij ten tijde van het invullen van de enquête verbleven. Onze vraag was niet gericht op het in beeld brengen van (on)tevredenheid met de gemeentelijk opvang die men kreeg aangeboden en de antwoorden zijn geen be- of veroordeling

van geboden opvangvoorzieningen. Diverse respondenten hebben het open invulveld gebruikt om hun dank uit te spreken voor de wijze waarop zij in Rotterdam zijn ontvangen.

“Mijn zoon en ik zijn Rotterdam en Nederland zeer dankbaar voor de hulp en het medeleven. We werden niet alleen gelaten. Hartelijk dank voor uw steun aan onze mensen in deze moeilijke tijd.”

In de open antwoorden zien we dat de behoefte aan zelfstandige woonruimte dient te worden gezien in het licht van de – ook bij de Oekraïense vluchtelingen zelf – verschoven oriëntatie als het gaat om een voortgezet verblijf in Nederland: men realiseert zich dat op korte termijn terug gaan naar Oekraïne niet mogelijk is. Collectie (nood)opvangarrangementen, die zijn ingezet als tijdelijke oplossing, passen dan niet meer.

“We hebben echt een appartement nodig voor de langere termijn.”

“Een vast appartement, een goede baan en een stabiel inkomen.”

De behoefte aan zelfstandige woonruimte wordt vaak in één adem genoemd met werk en inkomen. Werkende én niet werkende respondenten van de enquête geven aan dat zij behoefte hebben of op zoek zijn naar een ‘goede baan’, dat wil zeggen: werk dat past bij de eigen opleiding en werkervaring en werk dat voldoende inkomen genereert, want *“In Nederland is het tien keer duurder dan in Oekraïne”*.

“Ons minimumloon komt niet overeen met het levenspeil in Rotterdam.”

In de open antwoorden zien we terug dat men het hebben van een baan met goede verdiensten ziet als de (enige) mogelijkheid om zelfstandig woonruimte te huren. En – hoewel niet vaak expliciet benoemd – lijken Oekraïense vluchtelingen inmiddels goed op de hoogte van de (on)mogelijkheden om op de Nederlandse woningmarkt voor een betaalbare woning in aanmerking te komen. Omdat Oekraïense vluchtelingen op dit moment geen aanspraak kunnen maken op een sociale huurwoning via de reguliere procedures³⁰, zal men vaak aangewezen zijn op een segment van de woningmarkt met hogere huurprijzen en (forse) inkomenseisen. Bovendien zijn ook duurdere woningen schaars. Sommige respondenten hebben behoefte aan hulp bij het zoeken van een woning, of financiële steun.

“Wij willen de plaatselijke autoriteiten vragen om ons te helpen een betaalbare accommodatie te vinden.”

“Ik heb een toelage nodig voor een huis, een baan met een voltijds contract of de kans om mijn eigen zaak te beginnen.”

Een deel van de respondenten noemt naast een woning en werk andere zaken die wat hen betreft nodig zijn om zelf – of dit nu tijdelijk is of niet – een bestaan in Nederland op te bouwen: taallessen – niet alleen voor

³⁰ Gemeenten en woningcorporaties plaatsen, vooraansnog op kleine schaal, Oekraïense vluchtelingen in (sociale) huurwoningen, alleen als geen sprake is van verdringing van andere woningzoekenden (bijvoorbeeld in vastgoed dat op de nominatie staat gesloopt te worden en op tijdelijke basis).

een (betere) baan, maar ook om te kunnen begrijpen hoe Nederland is georganiseerd, een meer stabiele verblijfstitel en bijvoorbeeld de mogelijkheid om als ZZP'er aan de slag te gaan.

“Ik heb een baan nodig met goede voorwaarden. Ik ben klaar om de taal en een nieuw beroep te leren.”

“Ik heb een vaste baan en betaalbare huisvesting nodig, ik wil mijn Engels en Nederlands verbeteren. Helpt u ons bij de eerste fase van aanpassing aan uw land.”

“Ik wil graag een bankrekening openen om een baan te vinden en te gaan werken. Ik zou ook graag de nodige documenten krijgen om legaal in Nederland te verblijven de komende twee jaar en om de taal te leren.”

“Ik ben op zoek naar een vast onderkomen in Rotterdam. Ik zou graag een verblijfsvergunning krijgen om hier te blijven wonen.”

Tot slot zien we in de open antwoorden terug dat veel respondenten aangeven dat zij voor hun kinderen goed onderwijs wensen. Daarbij wordt vaak aangegeven dat men belang hecht aan (deels) Oekraïens onderwijs en/of betrokkenheid van Oekraïense leerkrachten. De enquête is eind juni, begin juli 2022 ingevuld, toen de Oekraïense school – waarvoor veel waardering bestond bij ouders en leerlingen – net was gesloten.

“Op dit moment is het heel belangrijk voor mij dat er een Oekraïense school is voor mijn kind, met een geschikte psychologisch vriendelijke omgeving.”

De nadruk op Oekraïens onderwijs in de antwoorden kan wellicht deels worden verklaard uit onvrede met het sluiten van de Oekraïense school³¹ en het gegeven dat tijdens de invulperiode nog niet geheel duidelijk was hoe het volgende schooljaar er precies uit zou gaan zien. Daarnaast speelt ook de wens om op termijn naar Oekraïne terug te keren, een rol.

“Ik wil het liefst Oekraïense leerkrachten of zelfs een Oekraïens programma op de school van mijn zoon, omdat we hopen naar huis terug te gaan.”

Al met al zien we in de antwoorden van de enquête een breed gedeelde wens om – nu men naar verwachting de komende tijd in Nederland zal doorbrengen – een meer zelfredzaam bestaan op te bouwen. Zelfstandige woonruimte is hiervan volgens de respondenten de belangrijkste manifestatie en taal en een goede baan (of: een betere baan dan die men hun heeft) zijn de belangrijkste middelen.

De enquête in dit onderzoek is zoals gezegd gehouden onder Oekraïense vluchtelingen die centraal werden opgevangen; vluchtelingen die particulier werden opgevangen zijn dus niet meegenomen. Via onze

31 [Ouders protesteren tegen sluiting van Oekraïense school - Rijnmond](#)

interviews met vluchtelingen en betrokkenen bij de particuliere opvang, hebben we enig kwalitatief zicht op de verwachtingen en behoeften van particulier opgevangen vluchtelingen als het gaat om een voortgezet verblijf. Bezoekers van het gastgezinnencafé georganiseerd door de gemeente Rotterdam geven desgevraagd in meerderheid aan dat hun gasten nog geen concrete terugkeerplannen hebben. In het vorige hoofdstuk hebben we laten zien dat gastgezinnen én gasten de particuliere opvang zien als een tijdelijk arrangement. Het is aannemelijk dat ook Oekraïense vluchtelingen die particulier worden opgevangen bij een voortgezet verblijf in Nederland willen streven naar een zelfstandiger, en zelfredzamer bestaan.

Colofon

Financier: Ministerie van Sociale zaken en Werkgelegenheid, Gemeente Rotterdam

Auteurs: Drs. Marjan de Gruijter, Marte Sikkema, MSc, Ruth Yohannes, MSc

Met medewerking van: Inge Razenberg, MSc, Naome Al-Saqaff, Eva van den Hazel, MSc en Mies van Schooneveld

Opmaak: ontwerpburo suggestie & illusie

Foto's: Marjan de Gruijter

Uitgave: Kennisplatform Inclusief Samenleven

p/a Kromme Nieuwegracht 6

3512 HG Utrecht

T (030) 230 3260

De publicatie kan gedownload worden via de website van Kennisplatform Inclusief Samenleven: www.kis.nl.

ISBN 978-94-6409-192-2

© Kennisplatform Inclusief Samenleven, Utrecht 2022

Het auteursrecht van deze publicatie berust bij het Verwey-Jonker Instituut.

Gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld.

The copyright of this publication rests with the Verwey-Jonker Institute.

Partial reproduction of the text is allowed, on condition that the source is mentioned.

